

بررسی سبک گفتار شخصیت‌های زن بر اساس الگوی سرل در ساختار روایی فیلم شبی که ماه کامل شد اثر نرگس آبیاری

شقایق مهرگان، فروغ کاظمی*، بهرام مدرسی

گروه زبان‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

سال نوزدهم، شماره هشتم، آبان ۱۴۰۵، شماره پی در پی ۱۲۶، صص ۲۱۲-۱۹۵

<https://irandoi.ir/doi/10.irandoi.2002/bahareadab.2026.19.9324>

نشریه علمی سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی
(بهار ادب سابق)

چکیده:

زمینه و هدف: رسانه یکی از عوامل تأثیرگذار بر اقشار مختلف جامعه به شمار می‌رود که در انتقال فرهنگ و گفتمان جنسیتی نقش بسزایی ایفا میکند. هدف از این پژوهش بررسی کنشهای گفتاری با تکیه بر حضور برجسته زنان است که نقش محوری در داستان فیلم با نام «شبی که ماه کامل شد»، اثر نویسنده و کارگردان معاصر «نرگس آبیاری» دارند و میتوانند زمینه‌ساز تغییر نگرش فرهنگی در جهت برابری جنسیتی گردند.

روش‌ها: این پژوهش به روش کیفی- کمی و گردآوری داده‌ها به صورت مطالعات کتابخانه‌ای با استناد به نظریه کنش گفتاری سرل، بصورت نظام‌مند انجام شده است.

یافته‌ها: یافته‌ها حاکی از آن است که قدرت زبانی کنشگران زن این فیلم، تابعی از بافت اجتماعی - فرهنگی جامعه را نشان می‌دهد. براین اساس، توزیع قدرت در گفتمان زنان در داستان فیلم به نوعی است که زنان از قدرت و پایداری کمتری در مقابل جامعه مردسالار برخوردارند، از زبان محتاطانه استفاده میکنند و گفتارشان فاقد تحکم و پرخاشگری است.

نتیجه‌گیری: مطابق نتایج به‌دست‌آمده، به‌کارگیری کنشهای ترغیبی در گفتار زنان مدرن از راهبردهای کارآمد در دستیابی به استقلال و آزادی بیان محسوب میشود، کاربردشان در این فیلم توسط کنشگران زن سنتی، به‌مانند ابزاری برای دفاع از حقوق فردی و تغییر در نظام اجتماعی است؛ لذا در فیلم مذکور حتی کنشهای ترغیبی و اظهاری نیز به دلیل سلطه ساختارهای سنتی فاقد اثرگذاری مؤثر بر مخاطب هستند. چرا که در نهایت، این کنشها با گفتار خشونت‌آمیز مواجه میشوند و یا بی‌اثر میمانند.

تاریخ دریافت: ۰۱ خرداد ۱۴۰۵

تاریخ داوری: ۰۳ تیر ۱۴۰۵

تاریخ اصلاح: ۱۸ تیر ۱۴۰۵

تاریخ پذیرش: ۰۱ شهریور ۱۴۰۵

کلمات کلیدی:

کنشهای گفتاری، قدرت، جنسیت، فیلم شبی که ماه کامل شد، بافت موقعیت

* نویسنده مسئول:

for.kazemi@iauctb.ac.ir

(+۹۸ ۲۱)

ORIGINAL RESEARCH ARTICLE

An Analysis of Female Character's Speech Style Based on Searle's Model in the Narrative Structure of Narges Abyar's *When the Moon Was Full*

Sh. Mehregan, F. Kazemi*, B. Modarresi

Department of Linguistics, CT. C., Islamic Azad University, Tehran, Iran.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 22 May 2026

Reviewed: 24 June 2026

Revised: 09 July 2026

Accepted: 23 August 2026

KEYWORDS

Speech acts, Power, Gender, The film *When the Moon Was Full*, situational context

*Corresponding Author

✉ for.kazemi@iauctb.ac.ir

☎ (+98)

ABSTRACT

BACKGROUND AND OBJECTIVES: The media is one of the factors affecting different segments of society that plays an important role in the transmission of culture and gender discourse. The aim of this study is to examine speech acts with a focus on the prominent presence of women, who play a central role in the narrative of the film *When the Moon Was Full*, a work by the contemporary writer and director Narges Abyar, and who can contribute to shaping cultural attitudes toward gender equality.

METHODOLOGY: This study, in a qualitative-quantitative way, with data collected through library research based on the theory of Searle's speech act theory, in a systematic manner.

FINDINGS: The findings suggest that the linguistic power of the female actors of this film shows a function of the social-cultural context of society. Accordingly, the distribution of power in the discourse of women in the film's story is a way that women have less power and sustainability against patriarchal society, use cautious language, and their speech lacks aggression.

CONCLUSION: Although the use of persuasive actions in modern women's speech is one of the most efficient strategies to achieve independence and freedom of expression, their use in this film by traditional female actors acts as a tool to defend individual rights and change the social system. Therefore, even in the film, even persuasive and expressive actions are not effective on the audience because of the domination of traditional structures. Because in the end, these actions are faced with violent speech or are ineffective.

<https://irandoi.ir/doi/10.irandoi.2002/bahareadab.2026.19.9324>

NUMBER OF REFERENCES	NUMBER OF TABLES	NUMBER OF FIGURES
 20	 3	 1

مقدمه

بررسی کنشهای گفتاری و زبان به‌عنوان ابزاری برای بازنمایی اعمال سلطه یا مقاومت در ساختارهای اجتماعی میتواند نقش برجسته‌ای را در زندگی زنان و مردان ایفا نمایند. یکی از مفاهیم مهم در این زمینه، مفهوم قدرت است که به تبیین روابط میان گفتار در جامعه میپردازد. با این مفهوم قدرت در موقعیتهایی تحقق مینماید که در آنها عوامل دوری و نزدیکی از بعد اجتماعی مطرح هستند، قدرت تابع نظام اجتماعی و مدیون باورها، عقاید عمومی و انتظارات مختلف جامعه از مردان و زنان محسوب میگردد (کاظمی و بیرون راه، ۱۳۹۷: ص ۶). لیکاف^۱ (۱۹۷۳) یکی از عوامل تاثیرگذار بر جنسیت در زبان را قدرت میدانند. وی بر این باور است که زبان زنان دارای متغیرهایی است که نمایانگر ضعف و عدم اعتماد به نفس هستند. وی علت پیدایش چنین زبانی را عواملی مانند فرهنگ و اجتماع مردانه میدانند، همچنین جایگاه پایین زنان در جامعه از یک طرف و قدرت پایدار و همیشگی مردان از طرف دیگر سبب بوجود آمدن زبان خاص زنان شده است. بنابراین قدرت در میان انسانها پدیدآورنده کنشهای بسیار پیچیده‌ای است که افراد میتوانند با قدرت مبارزه کنند و یا در مورد اعمال قدرت برآیند و نیز بسیاری از روابط اجتماعی و جنسیتی را تحت تاثیر خود قرار دهند (نظری، ۱۳۸۶: ص ۱۲۴-۱۲۶). یکی از نظریه‌های مطرح شده در زبان نظریه کنشهای گفتاری است. در این نظریه معنا نه فقط از دیدگاه ویژگیهای معنایی و شرایط صحت و سقم بررسی میشود، بلکه به مثابه کنشی نمایان میشود که در جهان خارج از زبان سبب ایجاد اعمال تغییراتی میگردد (کاظمی و جمشیدی، ۱۳۹۵: ص ۵).

مسئله اصلی پژوهش این است که چگونه از طریق گفتار میتوانیم توصیف نماییم که توزیع قدرت در چه جهتی در تعاملات اجتماعی اعمال میشود. براین اساس پرسشهای اصلی که جستار حاضر به دنبال پاسخگویی به آنان صورت گرفته است بدین شرح است: ۱- به کارگیری نوع کنشهای گفتاری در گفتار شخصیت‌های زن در فیلم برگزیده شده از نرگس آبیاری به لحاظ کاربردشناسی زبان چگونه است؟ ۲- چگونه میتوان به لحاظ جایگاه اجتماعی و قدرت زبانی شخصیت‌های زن این فیلم را بر اساس دیدگاه این کارگردان بیان نمود؟ پژوهش حاضر تلاش میکند که نشان دهد زنان در مسائل مهم اجتماعی و فرهنگی نقشهای بسزایی را ایفا مینمایند. از این منظر این فیلم روایت زنانی است که ستمی بر آنان وارد شده است و محکوم به سکوت در برابر خشونت، بی‌احترامی، تعرض و تبعیض هستند. رسانه‌ها از عوامل مؤثر در جامعه‌پذیر کردن افراد جامعه هستند که کارکرد انتقال فرهنگ را به‌عنوان بخشی از کارکردهای فراوان خود به همراه دارند. سینمای ایران نیز به تناسب تغییرات اجتماعی، ادامه راه چنین فیلمهایی را در پیش گرفت و شاهد ظهور فیلمسازانی بوده که بیان مشکلات زنان را سرلوحه تم اصلی خود قرار داده‌اند؛ لذا نقش رسانه‌ها در بازنمایی هویت و نقش زنان در اجتماع بسیار حائز اهمیت است، زیرا که مطالعات گسترده‌ای در این زمینه به لحاظ شناخت نحوه بازنمایی نقش زن و زدودن تمایزهای اجتماعی و فرهنگی در فرهنگ ایرانی صورت نگرفته است. امیدواریم بتوانیم به‌گونه‌ای از حرمانهای اجتماعی چنین زنانی در جامعه سخن به میان آوریم که جای خالی آن به‌وضوح احساس میشود؛ بنابراین هدف اصلی این پژوهش دستیابی به جنبه‌های کاربردشناختی نظریه کنشهای گفتاری، نابرابری‌ها، ویژگیهای گفتمان جنسیتی و ارتباط رسانه‌های جمعی در ساختار فیلمهای سینمایی است. نتایج مطالعه حاضر میتواند مورد استفاده محققان زبان‌شناسی، اصحاب رسانه، منتقدین فیلمهای سینمایی، مفسران و پژوهشگران علوم اجتماعی قرار گیرد.

^۱ R. Lakoff

پیشینه پژوهش

مسئله قدرت و توانمندی کنشهای گفتاری زنان در چند دهه اخیر جایگاه با ارزشی در مطالعات زبان‌شناختی پیدا کرده است. فضائی و نگارش (۱۳۹۰) در تحقیق خود با عنوان «تحلیل خطبه پنجاه و یکم نهج‌البلاغه بر اساس طبقه‌بندی سرل از کنشهای گفتاری» به بررسی کنشهای گفتاری پرداختند. در این خطبه امام علی از کنشهای گفتاری اظهار، ترغیبی و عاطفی استفاده نموده است که کنشهای اظهار و ترغیبی به میزان بیشتری نسبت به کنشهای عاطفی با هدف حمله و پیروزشدن یارانش از طریق جنگ بر علیه سپاه معاویه به کار گرفته شده است. زیرا توسط این کنشها امام علی درصدد است که روحیه و اطمینان یارانش را برای حمله بالا ببرد و آنها را ترغیب نمایند.

عسگری فورگ و فاروقی هندوالان (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «بررسی رابطه سن و جنسیت با شیوه بیان کنش گفتار شکایت در زبان فارسی» به بررسی کنشهای گفتاری شکایت بر اساس دو متغیر سن و جنسیت می‌پردازند. در این پژوهش ۲۱ فیلم فارسی با ملودرام خانوادگی - اجتماعی مورد بررسی قرار گرفتند که نتایج پژوهش حاکی از آن است که مردان بیشتر از کنشهای گفتاری شکایت مستقیم و زنان از کنشهای گفتاری شکایت غیرمستقیم استفاده نموده‌اند و با افزایش سن استفاده از کنشهای گفتاری شکایت مستقیم بیشتر می‌شود. همچنین افراد در برخورد با همسالان و افراد مسن‌تر از کنش گفتاری شکایت غیرمستقیم و در برخورد با افراد کوچک‌تر از شکایت مستقیم در تعاملات خود استفاده می‌نمایند.

پلوئی و دیگران (۱۳۹۸) تحقیقی را تحت عنوان «تفاوت‌های جنسیتی در کاربرد واژگان زبان مخفی جوانان» مورد مطالعه قرار داده‌اند و به این نکته اشاره می‌کنند که اصطلاحات زبان مخفی می‌تواند در آثار هنری باعث ارتباط قوی‌تر گردد و بین جنسیت و واژگان مخفی رابطه معناداری وجود ندارد؛ لذا استفاده زنان از دشواژه‌ها به جایگاه مردان وابسته است. این تحقیق مسئله زبان مخفی و کاربرد آن را باتوجه به تفاوت‌های جنسیتی مورد بررسی قرار داده است.

جلیلی‌فر و دیگران (۲۰۱۱) تحقیقی را با عنوان «مطالعه بخشی از رویکردهای مورد استفاده دانشجویان ایرانی رشته آموزش زبان انگلیسی» را مورد تفحص قرار داده‌اند. آنها بر این باور هستند نوعی همبستگی مثبت بین استفاده از انواع روش‌های مستقیم در بیان درخواستها و میزان مهارت دانشجویان آموزش زبان انگلیسی شکل گرفته است و نتایج تحقیق حاکی از آن است که دانشجویانی که به زبان انگلیسی تسلط بیشتری دارند بسیار نزدیک به سخنگویان بومی زبان انگلیسی رفتار نموده‌اند.

تباشیر (۱۴۰۱) پژوهشی را با عنوان «تأثیر جنسیت نویسنده در به‌کارگیری کنشهای گفتاری در ادبیات کودکان در زبان کردی» پرداخته است. در این تحقیق او به این مطلب اهتمام می‌ورزد که میزان استفاده از کنشهای گفتاری در زنان و مردان یکسان نمی‌باشد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که به‌کارگیری مؤلفه جنسیت در میزان استفاده کنشها تفاوت معناداری دارد.

آهنگر و دیگران (۱۴۰۱) در مقاله‌ای تحت عنوان «بررسی تأثیر قدرت و جنسیت مخاطب بر گزینش راهبردهای ادب در کنشهای گفتاری تشویق کردن در زبان فارسی» به واکاوی تأثیر قدرت و جنسیت مخاطب بر حسب انواع راهبردهای تشویق کردن توسط دانشجویان دختر و پسر فارسی‌زبان پرداخته‌اند. آنان در مقاله خود بیان می‌کنند که جنسیت در راستای تحقق ادب در کنار مشخصه‌های دیگر از قبیل میزان قدرت، فاصله اجتماعی یا صمیمیت در به‌کارگیری کنشهای گفتاری تأثیرات مهمی داشته است.

وگلی^۱ (۲۰۰۵) در پژوهشی پیرامون کنشهای گفتاری با عنوان «تفاوت گفتار مردان و زنان» به این نکته اشاره میکند که مردان و زنان به روشهای متعددی سخنان خود را اظهار مینمایند، زنان به لحاظ دستوری صحیح‌تر و مؤدبانه‌تر سخن میگویند و تمایلشان به سؤال پرسیدن و طفره‌روی بیشتر از مردان است و عاطفی‌تر سخن میگویند، از طرف دیگر گفتار مردان صریح‌تر، واقع‌بینانه است.

هاوس^۲ و کادر^۳ (۲۰۲۲) کنشهای گفتاری را در حوزه زبان‌شناسی کاربردی موردبررسی قرار داده‌اند. آنان در پژوهش خود با عنوان «رویکرد تعاملی به کنشهای گفتاری از منظر زبان‌شناسی کاربردی» به لزوم ارتباط کنشهای گفتاری با تعامل تأکید ورزیده‌اند. سپس آنان به چالشهای موجود در حوزه کاربردشناسی در میان زبان‌آموزان چینی میپردازند که آنان در حال یادگیری زبان دوم انگلیسی در مدیریت هستند. سپس برای درک بهتر کنشهای گفتاری را در چارچوب تعاملات اجتماعی موردبررسی قرار میدهند که از طریق آموزش و تمرین، مهارتهای کاربردی آنان افزایش پیدا کند.

نیازووا^۴ و عبدالرحمانووا^۵ (۲۰۲۲) مقاله‌ای را تحت عنوان «توصیف کاربردشناسی کنشهای گفتاری مرتبط با گفتار جنسیتی» در زبان ازبکی مورد مطالعه قرار می‌دهند که این تحقیق به تفاوت‌های جنسیتی زن و مرد از منظر زبان‌شناسی اجتماعی و کاربردشناسی میپردازد. یافته‌های این مقاله حاکی از آن است که استفاده از گفتار جنسیتی در قالب گروه‌بندی‌های جامعه بر روی گفتار اعضای جامعه میتواند سبب تفاوت‌هایی در بخشهای آوایی، واژه‌ها و دستور گردد.

چارچوب نظری و مفاهیم پژوهش

در این پژوهش مفهوم کنشهای گفتاری را که از زبان کنشگران زن در فیلم مذکور در بین طرفین مکالمه صورت گرفته را ارائه مینماییم.

قدرت^۶

لیکاف (۱۹۷۳) نخستین فردی است که با انجام پژوهشی با عنوان «زبان و جایگاه زن»، مؤلفه قدرت را یکی از عوامل تأثیرگذار بر جنسیت می‌شمارد. او بیان میکند که زبان خواستگاه اندیشه و تفکر است و باعث شکل‌گیری تفاوت‌های زبانی میان دو جنس زن و مرد میشود که پیدایش چنین زبانی را فرهنگ و اجتماع مردانه میدانند. (ابراهیمی و مرادی، ۱۳۹۸: ص ۱۰۵). در همین راستا بر اساس دیدگاه لیکاف (۱۹۷۵) زنان و مردان به هنگام بیان سخنان خود یا نوشتن گفتار متفاوتی دارند و گفتار زنان از زبان مردان فرودست‌تر است، از دیدگاه وی سبک گفتار زنان و مردان متمایز از هم است.

زبان و جنسیت

^۱ F.Voegeli

^۲ J. House

^۳ D. Kadar

^۴ G.Niyazova

^۵ N.S.Abduraxmanova

^۶ Power

زبان یک پدیده اجتماعی است که زمان شکل‌گیری آن به نخستین جوامع انسانی بر میگردد که به‌عنوان یک ساختار ارتباطی مهم‌ترین نقش آن ایجاد ارتباط است و در جهت برآوردن نیازهای ارتباطی جوامع مختلف در طول تاریخ دچار تحول شده و رفته‌رفته شکل جامع‌تری پیدا نموده است (مدرسی، ۱۳۹۱: ص ۱۶۰-۱۶۲). از این رو تفاوت‌های زبانی بین زنان و مردان باعث ایجاد تنوعات تازه‌ای در بین آنان گردید و این امر باعث شد نگاه جامع‌تری در مطالعات زبان و جنسیت پدید آید. براین‌اساس زبان‌شناسان اجتماعی، زبان‌شناسی جنسیت را یکی از شاخه‌های موردتوجه در حوزه جامعه‌شناسی زبان میدانند و مفهوم جنسیت یک مفهوم پایدار نیست که در طول تاریخ از جامعه‌ای به جامعه دیگر تغییری نکند، دارای ساختار اجتماعی و فرهنگی است و در حال اجراست. بنابراین، این مفهوم باتوجه‌به بافت موقعیت هر جامعه زبانی متفاوت است (مؤمنی، سیفاللهی، ۱۳۸۷: ص ۶۶-۶۹).

وارداف، ۲۰۰۶: ص ۳۱۶-۳۱۵). معتقد است که مفهوم جنسیت در زبان را میتوان پدیده‌ای فرهنگی و بافت‌محور در نظر گرفت که میان جنسیت زیست‌شناختی و جنسیت فرهنگی - اجتماعی تفاوت قائل میشود. به نظر او این تفاوت‌های جنسیتی وقتی رفع میشوند که جریانات سیال فکری زنان و مردان دچار تغییراتی گردد (داوری اردکانی و عیار، ۱۳۸۷: ص ۱۶۵-۱۶۶).

ازاین‌رو این موضوع در مرکز توجه رسانه‌ها به‌خصوص سینما قرار دارد، براین‌اساس لیکاف (۱۹۷۵) باتوجه‌به این مطلب معتقد است که یکی از نتایج نابرابری‌های اجتماعی، تفاوت‌های زبانی میان زنان و مردان است و ویژگی‌های زبانی و سبک گفتار زنان و مردان آنان انعکاس‌دهنده تمایزاتی است که از نظر نقش و موقعیت اجتماعی میان اعضای این دو گروه وجود دارد (لیکاف، ۱۹۷۵: ص ۵۱-۵۷).

نظریه کنش‌گفتاری^۲

نظریه کنش‌گفتاری که در زمینه حوزه مطالعاتی ماهیت فلسفه زبان از اساسی‌ترین نظریات به‌شمار میرود. آستین در این نظریه، کاربرد زبان را برای انجام اعمالی چون آگاه‌کردن، قول دادن، بیان کردن و تهدید نمودن و... را کنش گفتار نامید. (آقاگل‌زاده، ۱۳۹۶: ص ۱۴). آستین (۱۹۶۳) در نظریه خود که به تئوری کنشهای گفتاری مشهور است از منظر دیدگاه سنتی نقادانه به مجادله میپردازد و کاربرد اصلی زبان را توصیف مینماید که ارتباط با جملات را منحصرأ شناختی در نظر دارد. وی بر این عقیده استوار است که بسیاری از جملات نه به توصیف موقعیتی میپردازند و نه بیان‌کننده خبری هستند (آستین، ۱۹۶۲: ص ۳). بر این اساس او تاکید میکند که چنین جملاتی نمایانگر خود کنش یا بخشی از آن کنش میباشند که توسط گوینده بیان میشوند و بیان چنین جملاتی در واقع نمایانگر کنشی است که میخواهند آن را انجام دهند. بنابراین او این قبیل از جملات را جملات کنشی^۴ نامید که کاربرد کنشی دارند و آنها را از جملات قطعی^۵ که به بیان حقیقت یا وضعیتی میپردازند جدا نمود و با تمایزی که بین این جملات در نظر گرفت، جملات کنشی را نیز به دو دسته کنشهای صریح و کنشهای غیرصریح تقسیم بندی نمود. همچنین وی به این نکته اهتمام ورزید که با گسترش روابط زبانی در اجتماع، افعال قطعی قابل بسط به

^۱ R.Wardhaugh

^۲ Speech act Theory

^۳ L.J.Austin

^۴ Performative

^۵ Constatives

افعال کنشی هستند و برای تحقق کنشهای گفتاری شرایط خاصی از قبیل شناسایی صدق و درستی آن کنش لازم میباشند (مهرگان، ۱۳۹۲: ص ۲۰).

طبقه‌بندی کنشهای گفتاری

علت برتری دیدگاه سرل بر آستین بر پایه این مطلب استوار است که بررسی افعال اجرایی در کنشهای گفتاری بر اساس معنای بافت موقعیت جملات نیز هستند (صفوی، ۱۳۹۷: ص ۱۷۱). از این منظر میتوانیم بگوییم که افراد حاضر در یک اجتماع میتوانند از طریق بیان سخنان خود که در حین مکالمه شکل میگیرد معنای غیرصریح جملات خود را توسط عملکردهایشان از طریق بافت شناسایی نمایند. از این رو سرل^۱ (۱۹۶۹) کنشهای گفتاری را بر اساس عملکرد در پنج طبقه قرار داده است: کنش اعلامی، کنش اظهاری یا بیانی، کنش عاطفی، کنش ترغیبی و کنش تعهدی (سرل، ۱۹۶۹: ص ۵۳).

۱. کنش اعلامی^۲

کنشهای اعلامی دسته‌ای از کنشهای گفتاری هستند که گوینده از طریق بیان جملات باعث به وجود آمدن وضعیت جدیدی در جهان خارج برای مخاطب میگردد. این عمل زمانی رخ میدهد که گوینده شایستگی لازم برای اعلان خبر را در یک بافت موقعیتی داشته باشد، بستن پیمان و قرارداد، اعلام شروع و اتمام کار، ابراز واقعیت، به کار گماشتن همگی از این قبیل موارد هستند.

۲. کنش اظهاری یا بیانی^۳

هدف از کنشهای اظهاری این است که گوینده عقاید و باورهای خود را در مورد صدق یا کذب موضوعی اظهار میدارد. نتایج، اظهارات، تأییدات، انتقادات، مجادلات و دفاعیات، همگی از مواردی هستند که گوینده همان گونه که به آنها معتقد است بیانات خود را با دنیای اطرافش برابری میدهد که نمایانگر باورهای گوینده هستند.

۳. کنش عاطفی^۴

کنشهای عاطفی طبقه دیگری از کنشهای گفتاری هستند که عواطف و حالات روانی گوینده را بیان میکنند. این اظهارات میتوانند به صورت شادی، غم، علاقه، نفرت، لذت، شکایت کردن، قدردانی کردن و تأسف خوردن بروز نمایند. بر این اساس گوینده از طریق کلماتی که حاوی بار عاطفی و روانی باشند با جهان خارج خود مطابقت ایجاد مینماید.

۴. کنش ترغیبی^۵

هدف غیرکلامی کنشهای ترغیبی این است که سبب ترغیب مخاطب برای انجام کاری میشوند. این قبیل از کنشها شامل اوامر، آگاه کردن، اخطار دادن، نصیحت کردن، درخواست کردن هستند. در این کنش گوینده موقعیتهایی را فراهم می‌کند که از طریق مخاطب خود بتواند با محیط اطرافش همتایی برقرار نماید و او را ملزم به انجام عملی نماید.

۵. کنش تعهدی^۶

^۱ J.R.Searle

^۲ Declarative action

^۳ Expressive action

^۴ Emotional action

^۵ Persuasive action

^۶ Commissive actoin

آن دسته از کنشهای گفتاری هستند که گوینده خود را برای انجام و محقق‌شدن کاری در آینده ملزم می‌داند و نمایانگر تعهدات گوینده هستند که شامل پیمانها، سوگندها، تهدیدات و تعهدات است که گوینده می‌خواهد بین تعهدات خود با جهان خارج انطباق ایجاد نماید.

سنت و مدرنیته

در منظر جامعه‌شناختی زبان، مفهوم سنت و مدرنیته از مفاهیم چالش برانگیزی است که موردتوجه بسیاری از جامعه‌شناسان قرار گرفته است. از این‌رو سنت را میتوان این‌گونه تعریف نماییم، مجموعه‌ای از باورهایی که از زمان گذشته تا اکنون ادامه پیدا میکنند و همچنین سنتهای مختلفی که در جوامع گوناگون وجود دارند میتوانند در تقابل با یکدیگر قرار بگیرند (امیری دیلمانی و یوسفیان کناری، ۱۳۹۸: ص ۳۶)، در طرف دیگر مفهوم مدرن نقطه مقابل مفهوم سنت و باورهای گذشته بیان می‌گردند که دائماً در حال تغییر هستند و در بستر مناسبات اجتماعی شکل می‌گیرند (نوذری، ۱۳۸۵: ص ۱۳۴-۱۳۶)، لذا این مفهوم بر اساس باورها و ارزش‌های مدرنی چون آزادی، برابری و پیشرفت بنا گردیده است.

شخصیت

شخصیت مجموعه‌ای از ویژگیهای مادی، معنوی، وراثتی هر انسانی است که این ویژگیها سبب تمایز با انسانهای دیگر میشود که در رفتار و گفتار آنان نمود پیدا میکند (جعفری، ۱۳۹۸: ص ۷۰).

بافت موقعیت

اولین بار اصطلاح «بافت موقعیت» را شخصی بنام براون مالینوفسکی عنوان نمود. او در مورد بافت موقعیت اعتقاد داشت که زبان‌های زنده نیایستی؛ مانند زبانهای مرده به‌صورت جداگانه از بافت موقعیتی خودشان مورد تحلیل قرار بگیرند؛ بلکه باید در کاربرد امور روزمره خود بکار گرفته شوند. (آقاگل‌زاده، ۱۳۹۶: ص ۱۹).

روش پژوهش

این پژوهش از نوع کیفی - کمی بوده که به روش تحلیل محتوا انجام شده و به بررسی کنشهای گفتاری شخصیت زن که نقش‌محوری در روند داستان فیلم دارند، می‌پردازد. این پژوهش شامل فیلم سینمایی است که نرگس آبیاری نقش کارگردانی آن را به عهده داشته است. شیوه گردآوری داده‌های این پژوهش کتابخانه‌ای است و تجزیه و تحلیل داده‌ها مربوط به جملات بکار رفته در سکانسهای فیلم «شبی که ماه کامل شد» است. تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو بخش آمار توصیفی و استنباطی انجام گرفت. در این راستا، از آزمون کای اسکور و نرم‌افزار SPSS27 بهره گرفته شد.

تحلیل داده‌ها

نگاهی اجمالی به داستان فیلم شبی که ماه کامل شد

فیلم «شبی که ماه کامل شد» داستانی واقعی را بیان میکند که نرگس آبیاری نویسنده و کارگردان معاصر توانسته با لحنی متناسب با مخاطبش هم‌ذات‌پنداری نماید. فیلم داستان دختری جوان بنام فائزه منصوری است که با عبدالحمید ریگی ازدواج میکند و این دو به‌خاطر مشکلاتی مجبور میشوند از ایران به پاکستان سفر نمایند و زندگی آنان دستخوش تغییراتی میگردد. در ادامه پژوهش با استفاده از دیدگاه سرل به بررسی نمونه‌هایی از کنشهای گفتاری شخصیت‌های فیلم که نقش‌محوری در روند داستان دارند، می‌پردازیم.

بررسی روایی کارگفتها از منظر بازنمایی شخصیت زنان در فیلم شبی که ماه کامل شد

کنش ترغیبی

استفاده از کنشهای گفتاری ترغیبی مخاطب را به الزام عملی مجبور مینماید، این قبیل از کنشها ممکن است متواضعانه و همراه با خواهش و یا به صورت اجبار بیان شوند. به عبارت دیگر می‌توان اظهار نمود که کنشهای ترغیبی بیانگر تمایلات گوینده هستند. این موضوع گاهی اوقات می‌تواند به صورت صریح یا غیرصریح و بر اساس بافت موقعیت در داستان فیلم به صورت پرسش، پافشاری، نقد و اعتراض، خواهش یا تمنا و همین‌طور الزام در انجام کاری بیان گردند (ملکی سروستانی و دیگران، ۱۳۹۷: ص ۶۷). فصل افتتاحیه فیلم با نمایی از بازار محلی زاهدان آغاز میگردد و صدای مرد جوانی که در مغازه مشغول انجام کاری است، شنیده میشود که هم‌زمان به یک دختر بچه بلوچ نابینا که روی صندلی مغازه نشسته است، اشاره میکند.

صدای جوان: «اسمت چیه؟»، پدر دختر جواب می‌دهد: «مونس»، جوان: «از خودش پرسیدم، می‌خواستم خودش جواب بده».

در این سکانس، مرد جوان قصد دارد با سؤال پرسیدن خود از مخاطب آن را به الزام انجام عملی وادار نماید. در دیالوگ «اسمت چیه؟» استفاده از کنش ترغیبی که از طریق پرسیدن و نیز جمله «می‌خواستم خودش جواب بده» خواستن مخاطب را به توصیف کاری نشان میدهد، همچنین به کارگیری ساختارهای مقوله‌ای از قبیل نظام وجهی اجبار، الزام و افعالی که حتمی بودن کنش را بیان مینمایند جملاتی مانند «می‌خواستم»، «جواب بده»، «از خودش پرسیدم» نمایانگر این مطلب هستند. در سکانس دیگر فیلم مشاهده میکنیم حمید فروشنده جوانی که وسایل و لوازم آرایشی مغازه‌اش را مرتب میکند و هر کدام را در جای مناسب خود میگذارد به پرسشهای زنی میان سال پاسخ میدهد.

صدای زن (عصمت): «از این رژلب مک‌ای‌ها ده بسته بده، خیلی مشتری داره، فقط مونده نباشه تو رو خدا».

در این کنش گفتاری ترغیبی، عصمت از طریق امر کردن، شنونده خود را برای انجام عملی بکار می‌گمارد. استفاده از ساختار وجهی الزام، وظیفه و افعالی که تأکید بر این موضوع دارند مانند: «بده»، «مونده نباشه» و همچنین وقتی عصمت خودش را در مقابل مخاطبش عاجز مبیند با توسل به کلمات دعایی و قسم واژه به التماس کردن پناه می‌جوید که استفاده از قسم واژه در جمله «فقط مونده نباشه تو رو خدا»، یا در جملات دیگر «والله نمی‌دونم چی بگم؟»، «ان شاء الله»، «والله بده» بیانگر این موضوع است. در صحنه دیگری مبینیم فروشنده جوان (حمید)، لوازم آرایشی مغازه خود را در کارتن میگذارد از عصمت می‌خواهد که لوازم دیگری را خریداری نماید.

حمید: «عوضش از این کرم‌ها ببرید... تخفیف خوبی هم روش می‌دم... ضد لک و ضد چروکه... هر کی برده خیلی راضیه». صدای زن عصمت: «نه... کرم دردسره... مشتری می‌بره استفاده میکنه راضی نباشه... باید هزار جور تاوان پس بدی... می‌ترسم تو راه خراب بشه».

در این جملات، کنشهای گفتاری ترغیبی به صورت درخواست هنگامی رخ می‌دهد که گوینده بخواهد به شنونده خودش اصرار بورزد و اوامر او به راهی ختم نمیشود (ملکی سروستانی و دیگران، ۱۳۹۷: ص ۶۸)، در جمله‌ای که شخصیت حمید بیان مینماید «عوضش از این کرم‌ها ببرید»، «تخفیف خوبی هم روش میدم»، «هر کی برده خیلی راضیه» بازگوکننده این مطلب است که به صورت درخواست بیان گردیده است.

شخصیت عصمت مادر فائزه منصوری

عصمت مادر فائزه منصوری، یکی از شخصیت‌های فیلم شبی که ماه کامل شد و زنی از طبقه مذهبی و سنتی اجتماع که با ازدواج دخترش مخالف بود و به طور ناگهانی لحظه به‌شهادت رسیدن پسرش را مشاهده نمود.

کنش اظهاری

کنشهای گفتاری اظهاری عقاید و دفاعیات گوینده را در بیان درستی مطلبی بیان مینمایند. وقتی گوینده از این کنش استفاده میکند که بخواهد دفاعیات خود را اظهار نماید. همان‌طور که در جمله صدای زن (عصمت): «نه... کرم دردمسره... مشتری میبیره استفاده میکنه راضی نباشه... باید هزار جور تاوان پس بدی... میترسم تو راه خراب بشه» مشاهده میکنید پاسخ عصمت به حمید از طریق کنش اظهاری صورت گرفته است. وقتی عصمت از این کنش استفاده میکند که بخواهد حس استقلال‌خواهی بیشتری برای بیان دفاعیات خود ارائه دهد و عقاید خود را نسبت به آنچه که خود قبول دارد بازگو نماید که میتواند به‌صورت نقادانه از بیانات خود دفاع نماید و جمله «نه... کرم دردمسره...» در این کنش عصمت قصد دارد باورهای خود را معترضان به استفاده از ساختارهایی که بیانگر صحت یا عدم صحت گفتار خود باشد ارائه دهد، زیرا از منظر جایگاه اجتماعی خود را بالاتر میداند و در جمله مشتری میبیره استفاده میکنه راضی نباشه... باید هزار جور تاوان پس بدی... میترسم تو راه خراب بشه نیز میبینیم که عصمت قصد دارد با توجیه کردن عقاید خود با مخاطبش همتایی ایجاد نماید و در صدد این است که با اظهاراتش مخاطب خود را قانع نماید.

شخصیت غمناز مادر عبدالحمید ریگی

غمناز مادر عبدالحمید ریگی است که همیشه سعی داشت عروسیش فائزه را از خطرات اطرافش آگاه کند؛ ولی در ابتدا عروسیش به او اعتمادی نداشت؛ اما به تدریج از او یاری میجوید.

کنش اعلامی

کنشهای اعلامی شرایط تازه‌ای را برای شنونده در تعاملات اجتماعی اعلام میکنند (صفوی، ۱۳۹۷: ص ۱۷۸). از این رو گوینده با اعلامشان سبب تحولاتی در جهان خارج میگردد. در سکانسی مشاهده میکنیم که حمید به همراه مادرش غمناز و دایی‌اش نورالدین که از بلوچستان آمده‌اند به خواستگاری فائزه به منزل عصمت میروند. موسی (ناپدری فائزه): «برادر و خواهر شما تشریف نیاوردن؟ حمید: ما زیادیم آقا موسی... باید یه اتوبوس دربست می‌گرفتیم و می‌ومدیم».

عصمت: «اصلاً یهو چطور شده... ما... به راه دور نمیتونیم دختر شوهر بدیم... سخته برامون... یه دختر بیشتر نداریم... فرهنگ هامون با هم فرق داره خیلی...».

همان‌طور که در این صحنه مشاهده میشود در ابتدا موسی از طریق پرسیدن سوال از مخاطب خود میخواهد به بیان وقایع پیرامون خود بپردازد و در دیالوگ «برادر و خواهر شما تشریف نیاوردن؟» بیانگر کنش ترغیبی میباشد و هدفی را به منظور فراهم سازی پاسخ اجبار برای ترغیب مخاطب خودش ایجاد مینماید و پاسخ حمید: در دیالوگ «ما زیادیم»، «یه دختر بیشتر نداریم...»، «فرهنگ هامون با هم فرق داره» عصمت در این جمله قصد دارد اعلام نماید که ما یک دختر بیشتر نداریم و فرهنگ دو خانواده از یکدیگر متمایز است و این اعلام میتواند یک وضعیت جدید را نشان دهد که عصمت نه تنها واقعیت را بیان میکند بلکه دلواپسی‌های خود را با ازدواج دخترش اعلام میکند و این اعلام میتواند بر نتیجه خواستگاری اثر بگذارد که مادر نگران است و مهمانان بتوانند در نتیجه‌ی گفت‌وگو تغییراتی ایجاد نمایند و در ادامه میبینیم که با استفاده از مقولات اجبار و افعال اجرایی که دلالت بر قاطعیت این کنش دارد، در جمله‌ی «ما... به راه دور نمیتونیم دختر شوهر بدیم... سخته برامون...»، نمایانگر این موضوع است تا عصمت رنجهایی که برای تربیت دخترش متحمل شده را بیان نماید و از این طریق بتواند دلایل کارهای خودش را با توجه به محدودیتهایی که در مورد ازدواج دخترش دارد شرح دهد و همچنین جمله‌ی «باید

یه اتوبوس در بست می‌گرفتیم و می‌ومدیم» مثال دیگری برای توجیه این مطلب است. در سکانسی حمید به فلاپ‌بافی ظریف و هنرمندانه‌ای که در مقابلش بر روی میز کوچکی قرارداد نگاهی میکند و بر روی آن دست میکشد. در این صحنه عصمت (خطاب به حمید): «او رو مریم خانوم بافته، همه این رو می‌زیا... اونا که رو پستی انداختیم». در صحنه دیگری میبینیم که حمید درحالی که تابلویی را به‌عنوان کادو به فائزه می‌دهد خطاب به مادر فائزه می‌گوید: «شعرش را خودم گفتم برای فائزه خانوم» یا در جملاتی از قبیل: «مجید (برادر حمید) یه مدت درس دینی طالبان رو می‌خوند بعدش میره تو القاعده»، یا در جمله دیگر فائزه خطاب به حمید به هنگام گردش در شهر به زندگی مردم پاکستان اشاره مینماید: «این جا هم مردم خیلی فقیرن‌ها...» که گوینده با اعلام نمودن این جملات سبب بروز تحولاتی در محیط اطراف برای شنونده میشود و بیانگر توجیه این مطلب است. در این کنشهای گفتاری بیان فعل سبب به‌وجود آمدن و اجرای آن میگردند (سرل، ۱۹۷۹: ص ۱۶) و بیانگر اعلام یک حقیقت در یک بافت موقعیتی خاص هستند تا بتواند وقوع یک رخداد را به‌گونه‌ای شایسته خبر بدهند.

کنش عاطفی

در سکانس دیگری مشاهده میکنیم که حمید مشغول به نواختن تار با تم بلوچی است. صدای زن (عصمت): «باریکلا» از هر انگشت تون یه هنر می‌باره آقا حمید». در این جمله از کنش گفتاری عاطفی استفاده گردیده است که هدف غیر بیانی این کنش گفتاری، بیان احساسات شخصی گوینده است که از طریق ابراز محبت در این دیالوگ صورت گرفته است (کاظمی و جمشیدی، ۱۳۸۵: ص ۲۷).

شخصیت فائزه منصوری

فائزه که در فیلم شخصیت اصلی و قهرمان فیلم است، کشتار و جنایات خانوادگی ریگی هیچ اثری بر ارادهٔ راسخ او نمیگذارد و همچنان به همسرش وفادار است که سبلی از ظلم زنان و حقوق پایمال‌شدهٔ آنان در فیلم آبیاری است. یکی دیگر از صحنه‌های پررنگ این فیلم در مواجهه برخورد فائزه با غمناز است که مادرشوهرش درصدد است که او را از ازدواج با حمید بازدارد.

فائزه (با لحنی التماس‌آمیز): «غمناز خانوم، حمید که خوبه... حمید که مثل داداشش نیست با اونا فرق داره». غمناز: «حمید خوبه... ولی آدمیزاد از بعدش چه خبر داره... ان شاءالله که خوب بمونه... کنار هم خوشبخت بشید... ولی من باید میگفتم».

در این صحنه استفاده از کنشهای گفتاری عاطفی که غمناز برای جلب مخاطب خود با بیان قسم واژه‌هایی چون ان شاءالله به بیان احساسات و آرزوی خوشبختی برای عروس خود میپردازد. در صحنه‌ای دیگر حمید درحالی که موبایل در دست دارد با عصبانیت به بحث میپردازد و هم‌زمان صدای بلند جوانی از پشت‌گوشی شنیده میشود. صدای جوان: «چرا حالیت نیست... ما خار شدیم خار... ای خاک بر سرت لاله الا الله...»، در این نوع کنش گوینده با بیان نفرین و ناسزا احساسات خود را نشان میدهد و با بیان کلماتی چون: «خارشیدیم... خار»، «ای خاک بر سرت» و استفاده از عبارات دعایی چون «لا اله الا الله» سعی بر راضی کردن مخاطب خود دارد که سخنانش را قبول نماید.

کنش تعهدی

استفاده از کنش گفتاری باعث میشود که گوینده خود را ملزم به انجام عملی برای مخاطب خود بداند و خود را داوطلب برای بیان این منظور قرار میدهد.

در جمله غمناز: «حمید خوبه... ولی آدمیزاد از بعدش چه خبر داره... ان شاءالله که خوب بمونه... کنار هم خوشبخت بشید... ولی من باید میگفتم».

میتوان بیان نمود که عبارت «من باید میگفتم» نشان از تعهدی بودن این امر دارد زیرا بیانگر نظام وجهی الزام در این افعال است و به طور ضمنی خود را متعهد این کار میدانند، یا در جمله‌ای دیگری که حمید به فائزه می‌گوید: «من باید به تو کادو بدهم» که در این جمله حمید از طریق قول دادن خود را متعهد برای کادو گرفتن میداند و بیانگر این مطلب است، علاوه بر آن میتوانیم به ترغیب الزام امری نیز اشاره کنیم که کنش‌های ترغیبی نیز میتوانند به صورت قاطعانه بیانگر این امر گردند. همچنین در صحنه‌ای دیگر میبینیم که فائزه از اینکه در کشور دیگری زندگی میکند ناراضی است و به شوهرش حمید درحالی که فرزند کوچکش را در آغوش دارد، با گریه به اتفاقات دردناکی که برایش اتفاق افتاده سخن میگوید.

فائزه: «همین امشب از اینجا بریم...»، حمید: «قسم میخورم که روحم از این ماجرا خبر نداشته و نداره... قسم میخورم».

در این صحنه فائزه از حمید ملتمسانه درخواست میکند که از محل زندگی خود بروند و حمید در پاسخ از طریق قسم خوردن خود را متعهد میداند که از ماجرا خبر نداشته است.

براین اساس تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو بخش آمار توصیفی و آمار استنباطی انجام گرفت. در آمار توصیفی به بررسی فراوانی کنشهای گفتاری در گفتار شخصیتهای زن در این فیلم پرداخته شد. در بخش آمار استنباطی نیز فرضیات پژوهش مورد بررسی قرار گرفت. در این راستا، از آزمون کای اسکوتر و نرم‌افزار SPSS 27 بهره گرفته شد. جدول ۱، فراوانی کنشهای گفتاری شخصیتهای فیلم شبی که ماه کامل شد (نرگس آبیار) را نشان می‌دهد. مطابق نتایج این جدول، کنشهای ترغیبی با ۴۴٫۶ درصد، بیشترین فراوانی را در بین شخصیتهای فیلم داشته است. همان‌طور که مشاهده میشود در این فیلم، کنشهای ترغیبی با ۴۸/۷ درصد، بیشترین فراوانی را در کنشهای گفتاری شخصیتهای زن فیلم داشته است؛ بعد از آن، کنشهای اظهاری با ۳۵/۴ درصد، بیشترین فراوانی را به خود اختصاص دادند.

جدول شماره ۱. فراوانی کنشهای گفتاری شخصیتهای فیلم شبی که ماه کامل شد

کنشهای گفتاری	زن		مرد		کل	
	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی
کنشهای ترغیبی	۳۰۳	٪۴۸/۷	۱۸۸	٪۳۹/۲	۴۹۱	٪۴۴/۶
کنشهای اظهاری	۲۲۰	٪۳۵/۴	۱۷۰	٪۳۵/۴	۳۹۰	٪۳۵/۴
کنشهای عاطفی	۵۱	٪۸/۲	۴۱	٪۸/۵	۹۲	٪۸/۳
کنشهای تعهدی	۲۶	٪۴/۲	۴۴	٪۹/۲	۷۰	٪۶/۴
کنشهای اعلامی	۲۲	٪۳/۵	۳۷	٪۷/۷	۵۹	٪۵/۴

بررسی سبک گفتار شخصیت‌های زن بر اساس الگوی سرل در ساختار روایی فیلم شبی که ماه کامل شد اثر نرگس آبیاری / ۲۰۷

کل	۶۲۲	%۱۰۰	۴۸۰	%۱۰۰	۱۱۰۲	%۱۰۰
----	-----	------	-----	------	------	------

در ادامه، برای بررسی وجود تفاوت معنادار در بین فراوانی کنشهای گفتاری شخصیت‌های زن فیلم شبی که ماه کامل شد (نرگس آبیاری)، از آزمون کای اسکوئر بهره گرفته شد. جدول ۲، تعداد مشاهدات و فراوانی موردانتظار کنشهای گفتاری شخصیت‌های زن فیلم شبی که ماه کامل شد را نشان میدهد.

جدول شماره ۲. تعداد مشاهدات و فراوانی مورد انتظار کنشهای گفتاری شخصیت‌های زن فیلم شبی که ماه کامل شد

کنشهای گفتاری	تعداد مشاهدات	فراوانی موردانتظار	اختلاف
کنشهای ترغیبی	۳۰۳	۱۲۴/۶	۱۷۸/۴
کنشهای اظهاری	۲۲۰	۱۲۴/۶	۹۵/۴
کنشهای عاطفی	۵۱	۱۲۴/۶	-۷۲/۶
کنشهای تعهدی	۲۶	۱۲۴/۶	-۹۸/۶
کنشهای اعلامی	۲۲	۱۲۴/۶	-۱۰۲/۶
کل	۶۲۲		

مطابق نتایج جدول فوق، در فیلم شبی که ماه کامل شد (نرگس آبیاری) تعداد کنشهای ترغیبی و بعد از آن، کنشهای اظهاری از مقدار موردانتظار بیشتر بوده است.

جدول شماره ۳. نتایج آزمون کای اسکوئر برای بررسی تفاوت معنادار در بین فراوانی کنشهای گفتاری شخصیت‌های زن فیلم شبی که ماه کامل شد

آماره کای اسکوئر	درجه آزادی	سطح معناداری
۵۳۳/۲۸	۴	<۰/۰۰۱

مطابق نتایج جدول ۳، مقدار آماره آزمون کای اسکوئر برابر ۵۳۳/۲۸ و در سطح ۱ درصد معنادار میباشد (<۰/۰۰۱). لذا میتوان گفت که بین فراوانی کنشهای گفتاری شخصیت‌های زن فیلم شبی که ماه کامل شد (نرگس آبیاری) تفاوت معناداری وجود داشته است و کنشهای ترغیبی و بعد از آن، کنشهای اظهاری به طور معناداری بیشتر از سایر کنشها مورد استفاده قرار گرفته است.

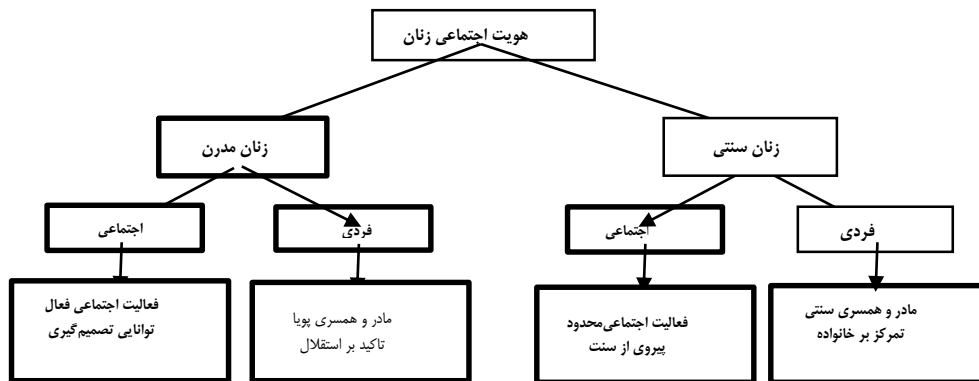
نگاهی به جایگاه اجتماعی زنان سنتی و مدرن از منظر کنشهای گفتاری

بر اساس یافته‌های پژوهش و تحلیل پیکره داده‌ها می‌توانیم بیان نماییم که فیلم شبی که ماه کامل شد با ترسیم زندگی زنان سنتی در بستر سنت و فرهنگ محلی بلوچستان میپردازد و کنشهای گفتاری شخصیت‌های این فیلم با بافت موقعیتی داستان همخوانی داشته و جملات خود را صراحتاً برای ترغیب مخاطب خود بیان نموده‌اند. همچنین باتوجه به رسانه جمعی سینما، توزیع قدرت کلامی در کنشهای گفتاری زنان در این فیلم بیانگر این مطلب است که فائزه، غمناز و عصمت به لحاظ

جایگاه اجتماعی در مقابل سنتهای جامعه مردسالار در طبقه پایین‌تری نسبت به مردان قرار دارند و به لحاظ باورهای سنتی که از آن برخوردارند در بیاناتشان از جملاتی که دارای مضامینی چون التماس، تقاضا، پرسش که بیانگر کنشهای ترغیبی است و برای اینکه بتوانند شنونده خود را قانع نمایند در مقابل کنشهای عاطفی و تعهدی بیشتر استفاده گردیده که این موارد نشان‌دهنده این است که آنان از امکانات مقاومت کمتری برخوردارند؛ لذا میتوان گفت در فیلم، مذکور حتی کنشهای ترغیبی و اظهارنی نیز به دلیل سلطه ساختارهای سنتی فاقد اثرگذاری مؤثر بر مخاطب هستند و همین امر سبب فاصله اجتماعی آنان با زنان مدرن گردیده است. زیرا زنان مدرن و امروزی در برابر جوامع مردسالار مقاومت مینمایند و با زیر پا گذاشتن باورهای سنتی از راهبردهایی چون استقلال‌خواهی، آزادی‌خواهی برای پیشبرد اهدافشان بهره میگیرند. براین اساس توزیع قدرت در گفتمان زنان در فیلم «شبی که ماه کامل شد» به‌نوعی است که زنان از قدرت و پایداری کمتری در مقابل جامعه مردسالار برخوردارند و گفتارشان فاقد تحکم و پرخاشگری است؛ بنابراین توزیع قدرت عمدتاً از جانب مردان بر آنان اعمال میشود و حق هیچ‌گونه اظهارنظری ندارد و از استقلال کمتری برخوردارند.

سنت‌گرایانه ← زنان سنتی ← سکوت و پیامدهای ضمنی ← پیروی از باورهای سنتی و خانواده

مدل مفهومی: جایگاه اجتماعی زنان از منظر سنتی و مدرن در فیلم شبی که ماه کامل شد

نتیجه‌گیری

در یک اجتماع زبانی تمایزات و ویژگیهای مختلفی وجود دارد که با طبقه‌بندی‌های درونی آن جامعه در ارتباط است، براین اساس قسمتی از کنشهای گفتاری که در میان افراد مختلف وجود دارد از قدرت و موقعیت اجتماعی بالاتری نسبت به مخاطبان خود برخوردار هستند که گاهی اوقات این ارتباطات برعکس میشود. (جلالی و صادقی، ۱۳۹۵: ۸۸). در این فیلم، کنشهای ترغیبی بیشترین فراوانی را در بین شخصیت‌های فیلم دارا بوده است و بعد از تجزیه و تحلیل داده‌ها مشخص گردید که باتوجه به پاسخ پرسش نخست این پژوهش بر اساس اینکه به کارگیری نوع کنش‌های گفتاری در گفتار شخصیت‌های زنان در فیلم برگزیده شده از نرگس آبیاری به لحاظ کاربردشناسی زبان چگونه است؟ میتوان بیان نمود، در فیلم «شبی که ماه کامل شد» زنان سنتی چون عصمت، غمناز و فائزه به دلیل نداشتن حق اظهارنظر در مقابل مردان به مواردی چون التماس و پافشاری عصمت هنگام خرید، نگرانی عصمت برای سرنوشت دخترش، همچنین مخالفت فائزه برای ماندن در کشور دیگر و نارضایتی غمناز با ازدواج پسرش

حمید و فائزه اشاره نمود که از طریق کنشهای ترغیبی برای بیان ترغیب، پرسش، تقاضا، التماس و خواهش برای جلب توجه و رغبت بیشتر در مقابل نزاع، استیلاجویی جویی مردان و همچنین برای رسیدن به تمایلات خود استفاده نموده‌اند و نیز استفاده از کنشهای اظهاری از قبیل ناراحتی عصمت برای فرستادن فائزه به راه دور و یا شرح مشقتهایی که عصمت برای بزرگ کردن فرزندانش متحمل شده که بتواند مخالفت خود را در جامعه سنتی و زن‌ستیزی با دلیل بیان نمایند، کاربرد فراوان تری نسبت به کنشهای عاطفی و تعهدی دارد. نتایج به‌دست‌آمده نشان می‌دهد که در این فیلم کنشهای ترغیبی با ۴۸,۷٪ بیشترین فراوانی را در کنشهای گفتاری شخصیت‌های زن فیلم داشته است و سپس تعداد کنشهای اظهاری با ۳۵,۴٪. از مقدار موردنظر بیشتر بوده است؛ لذا میتوان گفت که بین فراوانی کنشهای گفتاری شخصیت‌های زن در فیلم «شبی که ماه کامل شد» تفاوت معناداری وجود داشته و کنشهای ترغیبی و بعد از آن کنشهای اظهاری به طور معناداری بیشتر از سایر کنش‌ها مورداستفاده قرار گرفتند.

همچنین با توجه به پرسش دیگر مبنی بر اینکه چگونه میتوان به لحاظ جایگاه اجتماعی و قدرت زبانی شخصیت‌های زنان این فیلم را بر اساس دیدگاه این کارگردان بیان نمود؟ میتوان اظهار نمود که در زمینه کاربردی توزیع قدرت کلامی در کنشهای گفتاری زنان در فیلم مذکور در به‌تصویر کشیدن عنصر زبان در بافت اجتماعی - فرهنگی جامعه متفاوت عمل کرده است و بیانگر تمایزی است که می‌توان میان گفتمان زنان متجدد و زنان سنتی قائل شد. توزیع قدرت در گفتمان زنان در فیلم «شبی که ماه کامل شد» به‌نوعی است که زنان از قدرت و پایداری کمتری در مقابل جوامع مردسالار برخوردارند، زیرا زنان در این فیلم همگی از طبقه بی‌سواد و مستضعف اجتماع هستند که اعمالشان بر اساس باورهای سنتی تحمیل شده در راستای بقایشان صورت گرفته است. از این رو زنانی چون فائزه، عصمت، غمناز به دلیل نداشتن حق دخالت در امورات زندگی، ازدواج و شرایط سخت موجود زندگی‌شان، از کنشهای گفتاری ترغیبی در مقابل زورگویی و استعمارگری مردان برای جلب رضایت آنان برای رسیدن به آمال خود از زبان محتاطانه و مؤدبانه استفاده نموده که فاقد پرخاشگری است که بتواند نارضایتی خود را در جامعه سنتی و مردسالار بیان نمایند. در پایان میتوان بیان نمود که پژوهش حاضر تلاش میکند که نشان دهد زنان در مسائل مهم اجتماعی و فرهنگی نقش بسزایی را ایفا مینمایند و محققان به‌منظور پایداری نشان حقوق زنان با ایجاد ساخت فیلم‌های مناسب از طریق رسانه‌های جمعی در جهت کمتر شدن این نابرابری‌ها و تمایزات می‌توانند کمک شایانی نمایند.

مشارکت نویسندگان

این مقاله از رساله دوره دکتری رشته زبان‌شناسی مصوب در دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی استخراج شده است و سرکار خانم دکتر فروغ کاظمی راهنمای رساله را بر عهده داشتند و طراح اصلی این مقاله و نویسنده مسئول بوده‌اند. آقای دکتر بهرام مدرسی بعنوان مشاور و دانشجو سرکار خانم شقایق مهرگان پژوهشگران این مقاله در گردآوری و تنظیم متن نقش داشتند. در نهایت محتوای مقاله حاصل تلاش و مشارکت هر سه پژوهشگر میباشد.

تشکر و قدردانی

نویسندگان بر خود لازم میدانند مراتب تشکر و قدردانی خود را از مسئولین فرهیخته نشریه وزین سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی (بهار ادب) اعلام نمایند.

تعارض منافع

نویسنده این مقاله گواهی مینماید که این اثر در هیچ نشریه داخلی و خارجی به چاپ نرسیده است و حاصل فعالیت پژوهشی تمام نویسندگان است و ایشان نسبت به انتشار آن آگاهی و رضایت دارند. این تحقیق طبق کلیه قوانین و مقررات اخلاقی اجرا شده و هیچ تخلف و تقلبی صورت نگرفته است. مسئولیت گزارش تعارض احتمالی و حامیان مالی پژوهش بعدها نویسنده مسئول است و ایشان مسئولیت کلیه موارد ذکر شده را بر عهده میگیرند.

REFERENCES

- Austin, L.J. (1962). *How to do Things with Words*, Harvard
- House, J., & Kádár, D. Z. (2022). *An interactional approach to speech acts for applied linguistics*. *Applied Linguistics Review*, 14(1), pp.116-138.
- Jalilifar, A.R. et. al. (2011). *Across-sectional study of Iranian EFL learner's strategies*, *Journal of Language Teaching and Research*. [In Persian]
- Lakoff, R. (1973). *Language and Woman's Place*, *Language in Society*, 2, pp.45-80.
- Lakoff, R. (1975). *Language and Woman's Place*, New York: Harper.
- Niyazova, G, Abduraxmanova, N.S. (2022). *Pragmatics Description of Speech Acts Related to Gender Speech*. *Journal of Positive School Psychology*, vol.6, NO,4,5692-5703.
- Searle, J.R. (1969). *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*, Cambridge, Cambridge University Press.
- _____ (1979). *Expression and meaning: studies in the theory of the speech act*, Cambridge: Cambridge University press.
- Voegeli, F. (n.d.). (2005). *Differences in the speech of men and women: linguistic construction and performance of gender*. (Unpublished Master's thesis) University of Applied Sciences Zurich, Zurich. Switzerland
- Wardhaugh, R. (2006). *An introduction to sociolinguistics*. New York, Wiley: Wiley-blackwell.

فهرست منابع فارسی

- آفاگل‌زاده، فردوس و صلحی مقدم، عباس. (۱۳۹۶). «جستاری در گونه‌های زبانی و کنشهای گفتاری برنامه‌های رادیویی "جوان ایرانی سلام" (رادیو جوان) و "سلام ایران" (رادیو ایران)»، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، دوره ۱۱، شماره ۳، صص ۹-۳۱.
- ابراهیمی، ژینو و مرادی، روناک. (۱۳۹۸). «بررسی قدرت و قاطعیت گفتار گویشوران کردزبان با توجه رویکرد تسلط لیکاف». فصلنامه علمی-پژوهشی زبان‌پژوهی، سال یازدهم، شماره ۳۲.

امیری دیلمانی، امیررضا و یوسفیان کناری، محمدجعفر. (۱۳۹۸). «مطالعه‌ی سنت و مدرنیته در نمایشنامه‌های باستان‌گرایانه ۱۳۰۰ تا ۱۳۲۰ (با رویکرد جامعه‌شناسانه)»، فصلنامه علمی پژوهشی تئاتر، دوره ۲۶، شماره ۷۶، صص ۳۳-۵۰.

آهنگر، عباسعلی و دیگران. (۱۴۰۱). «بررسی تاثیر قدرت و جنسیت محاطب برگزینش راهبردهای ادب در کنش گفتاری تشویق کردن در زبان فارسی»، دو ماهنامه بین‌المللی جستارهای زبانی، دوره ۱۳، شماره ۲، پیاپی ۶۸، صص ۴۰۱-۴۳۴.

پلوئی، معصومه و دیگران. (۱۳۹۸). «تفاوت‌های جنسیتی در کاربرد واژگان زبان مخفی جوانان»، فصلنامه زبان‌شناسی اجتماعی، دوره دوم (سری جدید)، شماره ۴، پیاپی ۸، صص ۴۱-۵۴.

تباشیر، جلال. (۱۴۰۱). «تاثیر جنسیت نویسنده در به کارگیری کنشهای گفتاری در ادبیات کودکان در زبان کردی»، فصلنامه پازند، سال ۱۶، شماره ۱۶، صص ۴۱-۶۳.

جعفری، زهرا. (۱۳۹۸). بررسی ملودرام خانوادگی با تأکید بر شخصیت‌پردازی زن در آثار بلند آیدا پناهنده، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید بهشتی، صص ۱-۱۴۸.

جلالی، مریم و صادقی، معصومه. (۱۳۹۵). «کنش‌های گفتاری و ارتباط آن با جنسیت و طبقه اجتماعی در گرشاسب‌نامه»، دو فصلنامه جامعه‌شناسی تاریخی، دوره ۸، شماره ۱، صص ۸۸-۱۰۵.
داوری اردکانی، نگار و عیار، عطیه. (۱۳۸۷). «کنکاشی در پژوهش‌های جنسیت»، فصلنامه مطالعات راهبردی زنان، سال یازدهم، شماره ۴۲، صص ۱۶۲-۱۸۱.

صفوی، کوروش. (۱۳۹۷). درآمدی بر معنی‌شناسی، تهران: انتشارات سوره مهر.

عسگری فورگ، سارا و فاروقی هندوالان، جلیل‌الله. (۱۳۹۹). بررسی رابطه سن و جنسیت با شیوه بیان کنشهای گفتار شکایت در زبان فارسی، مجله زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان، سال دوازدهم، شماره ۴، شماره پیاپی ۲۳.

فضائی، سیده مریم و نگارش، محمد. (۱۳۹۰). «تحلیل خطبه پنجاه و یکم نهج البلاغه بر اساس طبقه‌بندی سرل از کنشهای گفتاری»، مطالعات اسلامی علوم و قرآن حدیث، سال چهل و سوم، شماره پیاپی ۳/۸۶، صص ۸۱-۱۱۸.

کاظمی، فروغ و سپیده جمشیدی. (۱۳۹۵). «نظریه کنشهای گفتاری در فارسی و انگلیسی». تهران: نشر داستان.
کاظمی، فروغ و بهناز بیرون راه. (۱۳۹۷). «بازنمایی تاثیر قدرت و ادب کلامی بر کاربرد واژه‌های خطاب در گفتار زنان و مردان از دیدگاه زبان‌شناسی اجتماعی»، فصلنامه پازند، سال ۱۴، شماره ۵۲-۵۳.

مؤمنی، مریم و حسین سیف‌اللهی. (۱۳۸۷). «زبان و جنسیت»، فصلنامه بازتاب اندیشه، شماره ۱۵۲، شماره پیاپی ۹۶، صص ۶۶-۷۱.

مهرگان، شقایق. (۱۳۹۲). توصیف زبان شناختی بازنمایی ادب و راهبردهای ادب ایجابی و سلبی و کنشهای حفظ و تهدید وجهه در آثار سینمایی ته‌مین میلانی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان‌شناسی همگانی، دانشکده زبان و ادبیات، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.

مدرسی، یحیی. (۱۳۹۱). «درآمدی بر جامعه‌شناسی زبان». تهران: موسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی.

ملکی سروستانی، فرنز و دیگران. (۱۳۹۷)، «بازنمایی اجتماعی کنشهای گفتاری زنان (مورد مطالعه: رمانهای هوشنگ مرادی)»، فصلنامه علمی - پژوهشی زن و جامعه، سال نهم، شماره نخست.

نظری، علی‌اشرف. (۱۳۸۶). «نگرش مدرن به مفهوم قدرت سیاسی»، پژوهش‌نامه حقوق و علوم سیاسی، سال دوم، شماره چهارم.

نوذری، حسینعلی. (۱۳۸۵). «نگاهی تحلیلی به روند تحول مفهوم هویت در قالبهای سه‌گانه هویت سنتی، مدرن و پست مدرن»، فصلنامه مطالعات ملی، ۲۶، سال هفتم، شماره ۲، صص ۱۲۷-۱۴۸.

معرفی نویسندگان

شقایق مهرگان: گروه زبان‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

(Email: sh.mehregan@iau.ac.ir)

(ORCID: 0009-0000-3188-8872)

فروغ کاظمی: گروه زبان‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

(Email: 2802639242@iau.ir (نویسنده مسئول))

(ORCID: 0000-0001-6635-0036)

بهرام مدرسی: گروه زبان‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

(Email: Bah.modarresi@iauctb.ac.ir)

(ORCID: 0009-0002-7779-3582)

COPYRIGHTS

©2021 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited.

Introducing the authors

Shaghayegh Mehregan: PhD student, Department of Linguistics, CT. C., Islamic Azad University, Tehran, Iran.

(Email: sh.mehregan@iau.ac.ir)

(ORCID: 0009-0000-3188-8872)

Foroogh Kazemi: Department of Linguistics, CT. C., Islamic Azad University, Tehran, Iran.

(Email: for.kazemi@iauctb.ac.ir : Responsible author)

(ORCID: 0000-0001-6635-0036)

Bahram Modarresi: Department of Linguistics, CT. C., Islamic Azad University, Tehran, Iran.

(Email: Bah.modarresi@iauctb.ac.ir)

(ORCID: 0009-0002-7779-3582)